अभ्यास शिक्षण

पूर्वसेवाकालीन प्राथमिक शिक्षक तालिम
(दोस्रो सेमेष्टर)

२०६०

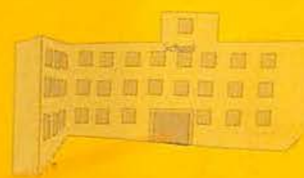

प्रशिक्षार्थी सहयोग पुस्तिका

श्री ५ को सरकार
शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय
शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

परीक्षणको लागि

परीक्षणका लागि

अभ्यास शिक्षण

पूर्वसेवाकालीन प्राथमिक शिक्षक तालिम

दोस्रो खण्ड

प्रशिक्षार्थी सहयोगीपुस्तिका

श्री ५ को सरकार
शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय
शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

प्रकाशक
श्री ५ को सरकार
शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय
शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

© सर्वाधिकार प्रकाशकमा

प्रथम संस्करण २०६०

G451

लेखक
१ श्री ईश्वरीप्रसाद ज्ञवाली

विषयवस्तु सम्पादन
श्री लक्ष्मीप्रसाद खत्री

भाषासम्पादन
श्री गीरमान थापा

संयोजन
श्री सूर्यप्रसाद गौतम

प्राविधिक सल्लाहकार
१ श्री डा. गजेन्द्रमान श्रेष्ठ
२ श्री डा. विष्णु सिंह राई
३ मेरियोन योड

आवरण डिजाइन
श्री सुमन वज्राचार्य

भूमिका

अभ्यास शिक्षण विषयको प्रस्तुत प्रशिक्षार्थी सहयोगी पुस्तिका १० महिने पूर्वसेवाकालीन प्राथमिक शिक्षक तालिम दोस्रो खण्डमा सहभागी हुने प्रशिक्षार्थीहरूका लागि सहयोगी पुस्तिकाको रूपमा तयार गरिएको हो । यो प्रशिक्षार्थी सहयोगी पुस्तिका पूर्वसेवाकालीन प्राथमिक शिक्षक तालिम पाठ्यक्रममा आधारित छ । यो सामग्रीको प्रयोगबाट प्रशिक्षार्थीहरूले तालिममा सिकेका कुराहरूलाई अझ सवलीकरण गर्ने एवम् कक्षाकोठामा प्रयोग गर्न सहयोग पुऱ्याउने अपेक्षा राखिएको छ ।

यस सामग्रीअन्तर्गत अभ्यास शिक्षणको पाठ्यक्रम परिचय, संरचना, लक्ष्य तथा उद्देश्य दैनिक कार्ययोजना र अभ्यास शिक्षणका क्रममा आत्यावश्यक पर्ने फारामका नमुनाहरू समावेश गरिएका छन् ।

सामग्री तयार गर्नका लागि प्रमुख रूपमा पूर्वसेवाकालीन प्राथमिक शिक्षक तालिम पाठ्यक्रमको आधार लिइएको छ । लेखक तथा सम्पादकहरूका लागि प्राविधिक सल्लाहकारबाट अभिमुखीकरण कार्यशाला सञ्चालन भई सामग्रीको स्वरूप निर्धारण गरी तद्नुरूप लेखन कार्य अगाडि बढाइएको थियो । लेखन कार्यको क्रममा विभिन्न पुनरावलोकन कार्यशाला सञ्चालन गरी आवश्यक सुधार गरी यस रूपमा तयार गरिएको छ । प्रस्तुत सामग्री श्री शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रबाट तयार गरी परीक्षणको रूपमा प्रयोगमा ल्याइएको छ । शिक्षक, प्रशिक्षक तथा अध्ययन गर्ने सम्पूर्ण पाठक वर्गबाट यस सामग्रीमा भएका कमी कमजोरी औंल्याई सुधारका लागि आवश्यक सुझावको अपेक्षा यस केन्द्रले राखेको छ । प्राप्त हुने रचनात्मक सुझावहरूलाई आगामी संस्करणमा समावेश गरिनेछ ।

प्रस्तुत सामग्री तयारी गर्ने कार्यमा संलग्न लेखक, सम्पादक, प्राविधिक सल्लाहकार एवम् सबै महानुभावहरू धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ ।

२०६० साल, असार

अर्जुनबहादुर भण्डारी
कार्यकारी निर्देशक

विषयसूची

	पृष्ठ
सामान्य विवरण	१
परिचय	२
पाठ्यक्रम परिचय	२
अभ्यास शिक्षण कार्यक्रमको लक्ष्य र उद्देश्य	३
पहिलो खण्ड	६
दास्रो खण्ड	१४
विद्यालय प्रोफाइल	१६
पाठयोजनाको खाका	२०
आत्ममूल्याङ्कन फाराम	२३
कार्यविवरण फाराम	२५
सहपाठी / कक्षाअवलोकन फाराम	३१

....

तालिम केन्द्र

....

(सामान्य विवरण)

प्रशिक्षार्थीको नाम :

रजिष्ट्रेशन नम्वर :

परीक्षाको रोल नम्वर :

अभ्यास शिक्षण तयारी कार्यशाला सञ्चालन :

मिति .... देखि .... सम्म

विद्यालय अभ्यास शिक्षण सञ्चालन :

अवधि .... देखि .... सम्म

सहयोगी विद्यालयको नाम :

सहयोगी विद्यालयको ठेगाना :

तालिम केन्द्रमा सुपरीवेक्षकको नाम :

सम्पर्क तालिम केन्द्रको नाम :

सुपरीवेक्षकको दस्तखत	सम्पर्क तालिम केन्द्रका सुपरीवेक्षकको दस्तखत	प्रशिक्षार्थीको दस्तखत

परिचय

शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रले प्राथमिक शिक्षक भई शिक्षण सेवामा प्रवेश गर्न चाहनेहरूका लागि दश महिने पूर्वसेवाकालीन प्राथमिक शिक्षक तालिमको व्यवस्था गरेको छ । शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रबाट अनुमति लिई विभिन्न शिक्षण संस्थाहरूले यो तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएका छन् । यसरी निजी स्रोतमा पूर्वसेवाकालीन प्राथमिक शिक्षक तालिम सञ्चालन गर्न यस केन्द्रले दश महिने पूर्वसेवाकालीन प्राथमिक शिक्षक तालिम पाठ्यक्रम तयार गरी लागू गरेको छ । त्यसैगरी तालिम सञ्चालन गर्ने संस्थाका प्रशिक्षकहरूको प्रशिक्षण सीप विकासका लागि प्रशिक्षक-प्रशिक्षण निर्देशिका विकास गरी तालिम प्रदान गर्दै आएको छ । तालिममा गुणस्तरीयता एवम् एकरूपता कायम होस् भन्ने अभिप्रायले दश महिने तालिमको प्रशिक्षक निर्देशिका एवम् प्रशिक्षार्थीहरूका लागि समेत स्रोतसामग्री विकास गरी नमूना सामग्री वितरण गर्ने गरेको छ । पूर्वसेवाकालीन तालिम कार्यक्रमको निरीक्षण, अनुगमन एवम् मूल्याङ्कन तथा प्रमाणीकरण कार्य शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रले गर्दछ ।

पाठ्यक्रम परिचय

पूर्वसेवाकालीन प्राथमिक शिक्षक तालिम पाठ्यक्रम दश महिना अवधिको छ । दश महिने पाठ्यक्रम पाँचपाँच महिनाको दुईओटा सेमेस्टरमा विभाजित छ । प्रथम सेमेस्टरको तालिम कार्यक्रम प्राथमिक शिक्षकमा हुनुपर्ने आधारभूत व्यवसायिक दक्षता एवम् प्राथमिक तहमा शिक्षण गर्नुपर्ने विभिन्न विषय शिक्षणसँग सम्वन्धित ज्ञान, सीप विकास गर्ने तर्फ उन्मुख भएको छ । दोस्रो सेमेस्टरको कार्यक्रम नेपालमा प्राथमिक शिक्षा र प्राथमिक तहको पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तकमा आधारित विभिन्न विषय, शिक्षण एवम् प्रयोगात्मक विद्यालय अभ्यास (Practicum) शिक्षणमा केन्द्रित गरी तय गरिएको छ ।

पाठ्यक्रमको संरचना

क.सं	प्रथम सेमेस्टर (५ महिना)	घण्टा	क.सं	दोस्रो सेमेस्टर (५ महिना)	घण्टा
१.	शिक्षणको आधार	१००	१.	नेपालमा प्राथमिक शिक्षा	१००
२.	वालविकास र सिकाइ	१००	२.	वातावरण विज्ञान शिक्षण	१००
३.	विद्यार्थीउपलब्धि मूल्याङ्कन	१००	३.	अङ्ग्रेजी शिक्षण	१००
४.	नेपाली भाषाशिक्षण	१००	४.	शारीरिक शिक्षा शिक्षण	५०
५.	सामाजिक अध्ययन शिक्षण	१००	५.	अभ्यास शिक्षण तयारी	
६.	गणित शिक्षण	१००		i) नेपाली भाषाशिक्षण I	२०
७.	सिर्जनात्मक तथा अभिव्यक्तिशील कला शिक्षण	५०		ii) सामाजिक अध्ययन शिक्षण II	२०
				iii) वातावरण विज्ञान शिक्षण III	२०

८.	परीक्षा	१०			
			६.	अभ्यास शिक्षण (Practicum)	२००
			७.	परीक्षा	१०
	जम्मा	६६०			६६०

अभ्यास शिक्षण पाठ्यांश परिचय

दश महिने तालिम अवधिमा विद्यालय अभ्यास शिक्षण कार्यक्रम २०० घण्टाको तय भएको छ । अभ्यास शिक्षणलाई ५ हप्ताको अभ्यास शिक्षण खण्ड र एक हप्ताको पृष्ठपोषण एवम् अनुभव आदानप्रदान खण्ड गरी दुई भागमा विभाजन गरिएको छ । पहिलो पाँच हप्ताको अवधिमा प्रशिक्षार्थीहरू निर्धारित विद्यालयमा गई शिक्षणलगायत अन्य प्रयोगात्मक प्रकृतिका कार्यकलापहरू सञ्चालन गर्नुपर्छ । एक हप्ताको दोस्रो खण्डमा प्रशिक्षार्थीहरूले ५ हप्ताको पहिलो खण्डको कार्यकलाप सम्पन्न गरेपछि तालिम केन्द्रमा फर्केर अनुभव आदानप्रदान गर्ने कार्यकलापमा सरिक हुनुपर्नेछ । अभ्यास शिक्षणको अवधिमा प्रतिहप्ता ३३ घण्टा प्रशिक्षार्थीहरूले यस प्रयोजनको लागि कार्य गर्नुपर्नेछ ।

अभ्यास शिक्षण कार्यक्रमको लक्ष तथा उद्देश्य

लक्ष :

शिक्षण सेवामा प्रवेश गरेपछि शिक्षकले आफ्नो विद्यालयको कार्यमा व्यस्त रहनुपर्छ । अन्य विद्यालय र त्यहाँको कक्षा व्यवस्थापन, शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूको कार्य अवलोकन गर्ने समय मुस्किलले मात्र प्राप्त हुन्छ । यो अवसरले प्रशिक्षार्थीलाई आफूले सिकेका कुराहरू यथार्थ परिस्थितिमा लगेर प्रयोग गर्ने र त्यहाँको सम्पूर्ण विद्यालय वातावरणबाट तालिम कक्षमा सिक्न नसकिने महत्वपूर्ण शिक्षण सीप र व्यवसायिक अनुभव हासिल गराउने मौका प्रदान गर्दछ । यसको अलावा विद्यालय र समुदायको सम्बन्ध, लैङ्गिक, सम्प्रदाय, गरिवी र विशेष बालबालिकाहरूसँग सम्बन्धित पक्षहरूमा प्रत्यक्ष अनुभव गर्ने अवसर समेत प्रदान गर्छ ।

उद्देश्यहरू :

१. प्राथमिक तहमा पढाइने विभिन्न विषयको शिक्षण तरिका, कक्षा व्यवस्थापन सीप र शिक्षण स्रोत सामग्रीको प्रयोग र अवलोकन गर्ने ।

२. कक्षाकोठा वातावरणमा विभिन्न विद्यार्थीहरूको सिकाइप्रतिको धारणा तथा विविध व्यवहारको अवलोकन गर्ने ।

३. विद्यालयभित्र र विद्यालयवाहिर सञ्चालन गरिने विभिन्न सहकार्यकलाप तथा अतिरिक्त कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

४. पाठयोजना निर्माण, कक्षा व्यवस्थापन, शिक्षण, विद्यार्थी मूल्याङ्कनलगायत अभिभावक, विद्यार्थी र अन्य शिक्षकसँग पृष्ठपोषण आदानप्रदान गर्ने अभ्यास गर्ने ।

५. विद्यालयको सक्षमताको सन्दर्भमा लैङ्गिक, सम्प्रदाय, गरिवी, विशेष आवश्यकता भएका केटाकेटीसँग सम्बन्धित विविधता अवलोकन गर्ने र यस्ता केटाकेटीहरूको मद्दतका लागि गरिने राम्रा उदाहरणहरू अध्ययन गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

अभ्यास शिक्षण कार्यक्रममा प्रशिक्षार्थी शिक्षकको मूल्याङ्कन आधार

सि.नं.	Criteria / आधार	Marks/ अङ्क
१.	पाठयोजना र शिक्षण	४५
२.	कक्षाकोठा सजावट/शैक्षिक सामग्री सङ्कलन, निर्माण, प्रयोग एवम् कक्षाकोठा सजावट	३०
३.	विद्यालयको भौतिक सुविधामा पुऱ्याउन सकेको योगदान	१०
४.	बैठक तथा भेटघाट	१०
५.	सह तथा अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन	१५
६.	विद्यार्थी मूल्याङ्कन/प्रश्न निर्माण	१०
७	पृष्ठपोषणसत्रमा सहभागिता र सक्रियता	१०
८.	अभ्यास शिक्षणको प्रतिवेदन	१५
९.	'शिक्षण सिकाइ सामग्री प्रदर्शनी' आयोजना	५
	जम्मा	१५०

विद्यालय अभ्यास शिक्षण दैनिक कार्ययोजना

प्रत्येक प्रशिक्षार्थीले निम्नबमोजिमका कार्यहरू तोकिएको दिनमा सम्पादन गर्नुपर्नेछ । सम्पादित काम विवरण तथा प्रतिवेदन तोकिएको ढाँचामा तयार गर्नुपर्नेछ । सम्पादित काम दैनिक रूपमा सुपरीवेक्षकबाट प्रमाणित गराएर राख्नुपर्नेछ । सम्पर्क तालिम केन्द्रका सुपरीवेक्षक आमन्त्रण गरी अभ्यास शिक्षण कार्यको सुपरीवेक्षण गराउनु सम्बन्धित तालिम केन्द्रको दायित्व हो । अभ्यास शिक्षण कार्य समाप्त भएपछि सबै प्रशिक्षार्थीको अभ्यास शिक्षण प्रयोगपुस्तिका सङ्कलन गरी सम्पर्क तालिम केन्द्रका सुपरीवेक्षकसमक्ष पेश

गर्नुपर्नेछ । सम्पर्क तालिम केन्द्रले प्रत्येक सहभागीको विद्यालय अभ्यास शिक्षणको प्रयोगात्मक पुस्तिका अध्ययन गरी मूल्याङ्कन गरिसकेपछि सम्बन्धित तालिम केन्द्रमा फिर्ता दिन सक्नेछ ।

पहिलो खण्ड

दिन : पहिलो

सहयोगी विद्यालयमा गई विद्यालय र कक्षा कोठाहरूको एवम् सम्पूर्ण भौतिक पक्षको अध्ययन गरी विद्यालय प्रोफाइल तयार पार्ने । यसको परिशिष्ट खण्डमा तालिका (format) उपलब्ध गराइएकोछ । त्यसैलाई प्रयोग गरी कार्य गर्ने ।

दिन : दोस्रो

(क) ५ हप्ताको लागि विद्यालयमा कार्य गर्ने समयतालिका र कार्यविवरण तयार पार्ने ।

(ख) पहिलो दिन सङ्कलित शिक्षक, विद्यार्थी विवरण एवम् सुपरिवेक्षकको School Visit तालिकासमेत ठूलो ग्राफपेपर र चार्ट पेपरमा तयार गरी कार्यालय कक्षमा टाँस गर्ने (समूह कार्य) । साथै सोही बमोजिम प्रयोगपुस्तिकामा उतार गर्ने (व्यक्तिगत कार्य) ।

दिन : तेस्रो

(क) विद्यालयमा आउने विद्यार्थीहरूको बसाइक्षेत्रको आधारमा विद्यालयक्षेत्रको नक्सा तयार पार्ने । नक्सा तयार गर्दा घर, स्कूल, खोला, जङ्गल आदिको सङ्केत स्पष्ट हुने गरी तयार पार्ने ।

(ख) चौथो दिनको लागि कक्षामा पाठशिक्षण गर्न एउटा पाठयोजना निर्माण र उक्त पाठको लागि आवश्यक शैक्षिक सामग्री सङ्कलन र निर्माण गर्ने ।

दिन : चौथो

(क) तेस्रो दिन तयार पारिएको एउटा पाठ शिक्षण गर्ने ।

(ख) पाँचौ दिनको लागि दुईओटा पाठयोजना निर्माण र उक्त पाठको शिक्षणका लागि शैक्षिक सामग्री निर्माण गर्ने ।

दिन : पाँचौ

(क) चौथो दिनमा तयार गरिएका दुईओटा पाठ शिक्षण गर्ने ।

(ख) छैठौं दिनको लागि एउटा कक्षामा सञ्चालन गर्ने गरी सह-कार्यकलापको योजना निर्माण गर्ने । सहकार्यकलाप तलकामध्ये वा यस्तै कुनै एक सञ्चालन गर्नुपर्ने । (कथालेखन, कवितालेखन, नेपाली हिज्जे वा नेपाली हस्तलेखन)

(ग) छैठौं दिन शिक्षण गर्नको लागि दुईओटा पाठयोजना निर्माण र त्यसका लागि आवश्यक शैक्षिक सामग्री तयार पार्ने ।

दिन : छैठौं

(क) पाँचौ दिनमा तयार गरिएका दुईओटा पाठ शिक्षण गर्ने ।

(ख) पाँचौ दिनमा तयार पारिएको सहकार्यकलाप कक्षामा सञ्चालन गर्ने ।

(ग) सातौं दिनको लागि बहुकक्षा शिक्षणमा आधारित एउटा पाठयोजना र त्यसको लागि आवश्यक शैक्षिक सामग्री तयार पार्ने ।

दिन : सातौं

(क) छैठौं दिनमा तयार पारिएको एउटा बहुकक्षा शिक्षण गर्ने । यसका लागि भिन्नभिन्न कक्षाका केही विद्यार्थीहरू मिलाएर बहुकक्षाहरू निर्माण गर्न सकिनेछ ।

(ख) सहपाठी प्रशिक्षार्थीको एउटा कक्षा सुपरीवेक्षकको साथमा अवलोकन गरी सुपरीवेक्षकका उपस्थितिमा पृष्ठपोषण दिने ।

(ग) आठौं दिनका लागि एउटा पाठयोजना र त्यसका लागि आवश्यक सामग्री निर्माण गर्ने ।

(घ) आठौं दिनको लागि एउटा कक्षामा सञ्चालन गर्ने गरी निम्नमध्ये एउटा सहकार्यकलापको योजना निर्माण गर्ने : (गायन, नृत्य, चित्रकला, हस्तकला) ।

दिन : आठौँ

(क) सातौँ दिन तयार पारिएको एउटा पाठ शिक्षण गर्ने ।

(ख) सातौँ दिनको योजना मुताविक एउटा कक्षामा सहकार्यकलाप आयोजना गर्ने ।

(ग) नवौँ दिनको लागि एउटा पाठयोजना र आवश्यक शैक्षिक सामग्री तयार पार्ने ।

(घ) कुनै एउटा खास कक्षामा कुनै खास विषयमा सिकाइ कठिनाइ भएका विद्यार्थी र तिनीहरूको कठिनाइ पहिचान गरी ती कठिनाइ निराकरण गर्ने गरी नवौँ दिनमा शिक्षण गर्नका लागि एउटा पाठयोजना तयार पार्ने ।

दिन : नवौँ

(क) आठौँ दिनको (ग) र (घ) बमोजिम दुईओटा पाठ शिक्षण गर्ने ।

(ख) दशौँ दिनका लागि कुनै एउटा कक्षामा कक्षाशिक्षण गर्ने गरी योजना निर्माण गर्ने र आवश्यक तयारी गर्ने ।

दिन : दशौँ

(क) नवौँ दिनको योजनाबमोजिम दिनभर एउटै कक्षामा शिक्षण (कक्षा शिक्षण) गर्ने ।

दिन : एघारौँ

(क) तलकामध्येबाट कुनै एक कार्यकलाप दुईओटा कक्षाका विद्यार्थीहरूबीच सञ्चालन गर्ने गरी एउटा अतिरिक्त कार्यकलापको योजना तयार गर्ने (हाजिरी जवाफ, वादविवाद, वक्तृत्वकला) । यो कार्यकलाप २ जना प्रशिक्षार्थी र विद्यालय शिक्षकको संयुक्त योजना तथा आयोजनामा गर्न सकिनेछ ।

(ख) बाह्रौँ दिनमा शिक्षण गर्नका लागि दुईओटा पाठयोजना तयार पार्ने ।

(ख) उक्त विद्यालयमा अध्ययनरत कुनै एक सुविधाविहीन बालकका समस्या पहिचान गरी सूचीवद्ध गर्ने र उसका ती समस्या समाधान गर्ने केही रणनीति एवम् सुझाव तय गर्ने ।

दिन : बाह्रौं

(क) एघारौं दिनमा योजना गरिएका पाठ शिक्षण गर्ने ।

(ख) एघारौं दिनमा तयार गरिएको अतिरिक्त कार्यकलाप सञ्चालन गर्ने ।

(ग) तेह्रौं दिन शिक्षणको लागि २ ओटा पाठयोजना र आवश्यक शैक्षिक सामग्री निर्माण गर्ने ।

दिन : तेह्रौं

(क) बाह्रौं दिनमा तयार पारिएका २ ओटा पाठ शिक्षण गर्ने ।

(ख) चौधौं दिनमा शिक्षण गर्नका लागि विषयशिक्षणमा आधारित पाठयोजना एक र बहुकक्षा शिक्षणमा आधारित पाठयोजना एक गरि दुईओटा पाठयोजना र शैक्षिक सामग्री निर्माण गर्ने ।

(ग) तलकामध्ये एउटा खेल खेलाउने गरी योजना तयारी गर्ने (म्यूजिकल चेयर, मुसोविरालो, रूखमा लोखर्के) ।

दिन : चौधौं

(क) बाह्रौं दिनको योजनाअनुरूप दुईओटा पाठ शिक्षण गर्ने ।

(ख) सुपरीवेक्षकको उपस्थितिमा बहुकक्षा शिक्षणको एउटा सहपाठी कक्षाअवलोकन गर्ने ।

(ग) एउटा खेल (१३ ग) बमोजिम खेलाउने ।

(घ) पन्ध्रौं दिनको लागि दुईवटा पाठयोजना र आवश्यक शैक्षिक सामग्री तयार पार्ने ।

दिन : पन्ध्रौं

(क) दुईओटा पाठ चौधौं दिनको योजनाअनुरूप शिक्षण गर्ने ।

(ख) सोह्रौं दिनमा शिक्षण गर्ने गरी २ ओटा पाठयोजना र आवश्यक शैक्षिक सामग्री निर्माण गर्ने ।

(ग) दुईओटा कक्षाका विद्यार्थीहरूबीच प्रतिस्पर्धा गराउने गरी तलकामध्ये एउटा अतिरिक्त कार्यकलाप सञ्चालन गर्ने । यो कार्यकलाप दुईजना प्रशिक्षार्थी शिक्षकहरूको संयुक्त योजना र आयोजनामा

पनि गर्न सकिन्छ (रिले दौड, लङ्ग जम्प, स्किपिङ्ग) ।

दिन : सोह्रौं

(क) पन्ध्रौं दिनको योजनाअनुरूप दुईओटा पाठ शिक्षण गर्ने ।

(ख) पन्ध्रौं दिनको योजनाबमोजिमको अतिरिक्त कार्यकलाप सञ्चालन गर्ने ।

(ग) सत्रौं दिनको लागि एउटा पाठयोजना र आवश्यक शैक्षिक सामग्री तयार पार्ने ।

(घ) सत्रौं दिनको लागि तलकामध्ये कुनै एउटा पक्षबाट एउटा आइटम छनौट गरी एउटा कक्षामा सहकार्यकलाप सञ्चालन गर्ने योजना निर्माण गर्ने र आवश्यक सामग्रीको प्रबन्ध गर्ने (कागजको काम, माटोको काम, चित्र पेन्टीङ्ग) ।

दिन : सत्रौं

(क) अघिल्लो दिनको योजनामुताबिक एउटा पाठ शिक्षण ।

(ख) सुपरीवेक्षकको उपस्थितिमा एउटा सहपाठी कक्षाअवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।

(ग) सोह्रौं दिनको क्रियाकलाप 'घ' बमोजिमको सह-कार्यकलाप सञ्चालन गर्ने ।

(घ) अठारौं दिनमा शिक्षण गर्नका लागि एउटा पाठयोजना र आवश्यक शैक्षिक सामग्री निर्माण गर्ने ।

दिन : अठारौं

(क) एउटा पाठ शिक्षण गर्ने ।

(ख) छात्रा र सुविधाविहीन बालबालिकामध्ये एकजना विद्यार्थीको अभिभावकलाई र सिकाइमा कमजोर एकजना विद्यार्थीको अभिभावकलाई भेट्ने व्यवस्था र तयारी गर्ने ।

(ग) उपलब्धिपरीक्षा सञ्चालन गर्न आवश्यक तयारी गर्ने ।

(घ) उन्नाइसौं दिनमा शिक्षण गर्नका लागि एउटा पाठयोजना र आवश्यक शिक्षण सामग्री निर्माण गर्ने ।

दिन : उन्नाइसौं

(क) एउटा पाठ शिक्षण गर्ने ।

(ख) २० औं दिनमा शिक्षण गर्नका लागि दुईओटा पाठयोजना तयार गर्ने र आवश्यक शैक्षिक सामग्री निर्माण गर्ने ।

(ग) प्राथमिक तहको कुनै एक कक्षाका लागि उपयुक्त पि.टी तथा कवाज गराउने योजना तयार गर्ने ।

दिन : बीसौं

(क) उन्नाइसौं दिनको क्रियाकलाप ख बमोजिम दुईओटा पाठशिक्षण गर्ने ।

(ख) पि.टी एवम् कवाजको क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने ।

(ग) अठारौं दिनको क्रियाकलाप 'ख' बमोजिम अभिभावकलाई भेटी छलफल गर्ने र सोको विवरण तयार पार्ने ।

दिन : एक्काइसौं

(क) उपलब्धिपरीक्षाको लागि Specification Chart तथा नमूना प्रश्नहरू निर्माण गर्ने । सुपरीवेक्षक र सहपाठी प्रशिक्षार्थीहरू छलफल र अनुभव आदानप्रदान गर्ने ।

(ख) बाइसौं दिनमा शिक्षण गर्नका लागि दुईओटा पाठयोजना तयार गरी शैक्षिक सामग्रीको समेत व्यवस्था गर्ने ।

(ग) अभिभावक एवम् समुदायका सदस्यहरूसँगको बैठक भेटघाटका लागि योजना निर्माण गर्ने । यसको विषयवस्तुमा छात्रा तथा सुविधाविहीन र सिकाइमा कमजोर बालबालिकाकेन्द्रित विषयवस्तु हुनु पर्नेछ ।

दिन : बाइसौं

(क) उपलब्धिपरीक्षाको अन्तिम तयारी गर्ने ।

(ख) दुईओटा पाठ शिक्षण गर्ने ।

(ग) तेइसौं दिनमा माथि २१'ग' बमोमिजको बैठक सञ्चालन गर्न अन्तिम तयारी सम्पन्न गर्ने ।

दिन : तेइसौं

(क) २१ औं र २२ औं दिनको योजनावमोजिम अभिभावक र समुदायका व्यक्तिहरूसँगको बैठक सञ्चालन गर्ने र सोको सारांश विवरण प्रयोगपुस्तिकामा उल्लेख गर्ने ।

(ख) विद्यालयमा शिक्षणसिकाइ सामग्रीको प्रदर्शनी आयोजना गर्न योजना निर्माण गर्ने (समूह कार्य) ।

दिन : चौवीसौं

(क) उपलब्धिपरीक्षा सञ्चालन गर्ने ।

(ख) शिक्षणसिकाइ सामग्री प्रदर्शनीका लागि आवश्यक सामग्री सङ्कलन र निर्माण गर्ने ।

दिन : पच्चीसौं

(क) शिक्षणसिकाइ सामग्री प्रदर्शनीका लागि आवश्यक सामग्री सङ्कलन र निर्माण गर्ने ।

(ख) उपलब्धिपरीक्षा परीक्षण तथा अङ्कन गर्ने ।

दिन : छब्बीसौं

(क) उपलब्धिपरीक्षाको नतिजा विश्लेषण गर्ने र सोको विवरण प्रयोगपुस्तिकामा उल्लेख गर्ने ।

(ख) क्षेत्रभ्रमण (Field Trip) को लागि योजना निर्माण गर्ने (समूह कार्य)

दिन : सत्ताइसौं

(क) उपलब्धिपरीक्षाको नतिजाको आधारमा विद्यार्थीहरूलाई पृष्ठपोषण दिने ।

(ख) 'शिक्षणसिकाइ सामग्री प्रदर्शनी' सञ्चालन गर्ने (समूह कार्य) ।

दिन : अठ्ठाइसौं

(क) विद्यार्थीहरूलाई क्षेत्रभ्रमणमा लैजाने ।

दिन : उनान्तीसौं

(क) प्राथमिक तहका विभिन्न कक्षाका विभिन्न विषयका गरी ५० ओटा वहुवैकल्पिक, ५ ओटा जोडा मिलाउने, ५ ओटा खाली ठाउँ भर्ने र २५ ओटा विषयगत (१५ ओटा छोटो उत्तर र १० ओटा लामो उत्तर आउने) प्रश्न तयार पार्ने । यो कार्यकलाप अभ्यास शिक्षण शुरू भएदेखि दैनिक गृहकार्यको रूपमा गर्ने र उनान्तीसौं दिन सम्पन्न गरी प्रयोगपुस्तिकामा उल्लेख गर्ने ।

दिन : तीसौं

(क) तालिम केन्द्रमा फर्केर सञ्चालन गरिने पृष्ठपोषण तथा अनुभव आदानप्रदान सत्रका लागि आवश्यक तयारी र डकुमेन्टेशन कार्य सम्पन्न गर्ने ।

दोस्रो खण्ड

यो खण्डमा प्रशिक्षार्थीहरू सहयोगी विद्यालयबाट तालिम केन्द्रमा फर्केपछि पृष्ठपोषण तथा अनुभव आदानप्रदान गर्नुपर्छ । अभ्यास शिक्षणको यो दोस्रो खण्डलाई पनि दुईओटा भागमा छुट्याइएको छ । पहिलो भागमा प्रशिक्षार्थीहरूले सहयोगी विद्यालयमा गई सञ्चालन गरेका विभिन्न क्रियाकलापहरूको समूहमा छलफल, प्रस्तुतीकरण गरी पृष्ठपोषण आदानप्रदान गर्नुपर्दछ भने दोस्रो भागमा प्रत्येक प्रशिक्षार्थीले विद्यालय अभ्यास शिक्षणको अवधिका क्रियाकलापहरू र आफ्ना अनुभवलाई समेटेर व्यक्तिगत रूपमा प्रतिवेदन तयार पारी प्रयोग पुस्तिकामा समेत उल्लेख गर्नुपर्नेछ ।

पहिलो भाग

समूह कार्य (४ दिन)
समूहमा कार्य गर्दा प्रत्येक समूहले निम्न पक्षहरूमा केन्द्रित भई कार्य गर्नुपर्दछ :-

- सहयोगी विद्यालयमा सञ्चालन गरिएका क्रियाकलापहरूको फेहरिस्त विवरण समीक्षा गर्ने ।
- अभ्यास शिक्षणको अवधिमा अनुभव गरिएका कठिनाइ तथा चुनौतिहरूमा छलफल गर्ने ।
- कठिनाई तथा समस्यासमाधानमा प्रयोग गरिएका उपायहरूमा छलफल गर्ने ।
- समाधान गर्न नसकिएका समस्याहरू पहिचान र तिनीहरूको सम्भाव्य उपायहरूमा छलफल गर्ने ।

दिन : एकतीसौँ

(क) प्रशिक्षकको सहयोगमा समूह विभाजन गर्ने ।

(ख) सहयोगी विद्यालयको भौतिक सुधारका लागि समूहमा छलफल गरी चार्टपेपरमा प्रतिवेदन तयार पार्ने ।

(ग) प्रत्येक समूहले तयार पारेको प्रतिवेदन प्रतिवेदकले प्रस्तुतीकरण गर्ने, सबै समूहका बीच छलफल गरी पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने ।

दिन : बत्तीसौँ

(क) सहयोगी विद्यालयमा गरिएको विविध शैक्षिक सामग्री निर्माण, प्रदर्शन, प्रयोग एवम् 'शिक्षणसिकाइ सामग्री प्रदर्शनी' को छलफल गरी चार्टपेपरमा प्रतिवेदन तयार पार्ने ।

(ख) प्रत्येक समूहले तयार पारेको प्रतिवेदन प्रतिवेदकले प्रस्तुतीकरण गर्ने, सबै समूहका वीच छलफल गरी पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने ।

दिन : तेत्तीसौं

(क) विभिन्न विषयशिक्षण, कक्षाव्यवस्थापन, शैक्षणिक क्रियाकलाप र विद्यार्थी मूल्याङ्कनका सम्बन्धमा प्रत्येक समूहमा अन्तार्क्रिया गरी प्रतिवेदन तयार पार्ने ।

(ख) प्रत्येक समूहले तयार पारेको प्रतिवेदन प्रतिवेदकले प्रस्तुतीकरण गर्ने, सबै समूहका बीच छलफल गरी पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने ।

दिन : चौंतीसौं

(क) अभिभावक तथा समुदायका व्यक्तिहरूसँगको भेटघाट, विद्यालय समूदाय सम्बन्ध, विद्यार्थीका सिकाइ कठिनाइहरू एवम् सह तथा अतिरिक्त कार्यकलाप र क्षेत्रभ्रमणसम्बन्धी क्रियाकलापहरूमाथि छलफल र प्रतिवेदन तयारी गर्ने ।

दोस्रो भाग

व्यक्तिगत कार्य (२ दिन)

दिन : पैतीसौं

(क) अभ्यास शिक्षणअवधिमा सहयोगी विद्यालयमा गरेका विविध क्रियाकलापको प्रतिवेदन तयार गर्ने । उक्त प्रतिवेदन प्रयोगपुस्तिकामा समेत उल्लेख गर्ने ।

दिन : छत्तीसौं

(क) सहयोगी विद्यालयमा सञ्चालन गरिएका महत्वपूर्ण क्रियाकलाप र अनुभवहरू, जुन भविष्यमा शिक्षण कार्य गर्न उपयोगी हुनेछन्, तिनीहरूको सूची तयार पार्ने र प्रयोगपुस्तिकामा उल्लेख गर्ने ।

(ख) समापन : समापन समारोहमा सहभागी हुने ।

विद्यालय प्रोफाइल

१ विद्यार्थी विवरण :

क.सं.	कक्षा	सङ्ख्या	छात्र	छात्रा	Ethnic/minority सङ्ख्या
१					
२					
३					
४					
५					

२ शिक्षक विवरण

क.सं.	नाम	स्थायी	अस्थायी	महिला	पुरूष	शैक्षिक योग्यता उच्चतम	तालिम विवरण
१							
२							
३							
४							
५							
६							
७							
८							

ग विद्यालयमा भएका शैक्षिक सामग्री विवरण (पुस्तकसमेत)

क.सं.	शैक्षिक सामग्रीको नाम	सङ्ख्या	प्रयोगका अवस्था

घ) भौतिक पक्षको विवरण

क.सं.	भौतिक सुविधा	छ	छैन
१	शौचालय		
२	छात्राको छुट्टै शौचालय		
३	सफा खानेपानीको व्यवस्था		
४	कक्षा सङ्ख्याअनुसार कक्षाकोठा		
५	सबै कक्षामा पर्याप्त फर्निचर		
६	सबै कक्षामा कालोपाटी		
७	खेल खेलाउन सकिने मैदान		
८	कक्षाकोठामा बन्द गर्न मिल्ने झ्याल, ढोका		

ङ) विद्यालयको भौतिक पक्षको सुधारका लागि गरिएका कार्यहरू

च) विद्यालयको शैक्षिक पक्षको सुधारका लागि गरिएका कार्यहरू

२ विद्यालयका शिक्षक विद्यार्थी विद्यालयको ग्राफिक प्रस्तुती गर्ने

पाठयोजनाको खाका

पाठयोजना :

मिति :

घण्टी :

समय :

दिन :

कक्षा :

विषय :

पाठ :

पाठ्यवस्तु :

१ व्यवहारिक उद्देश्य : यस पाठको अन्त्यमा विद्यार्थीहरू निम्न कार्य गर्न सक्षम हुनेछन् ।

क)

ख)

ग)

घ)

२ शैक्षिक सामग्री

३ शिक्षण-सिकाइ क्रियाकलाप

शिक्षक क्रियाकलाप	विद्यार्थी क्रियाकलाप
१ पाठ्यवस्तुसँग सान्दर्भिक र अभिप्रेरणा जगाउने क्रियाकलाप राख्ने ।	१
२	२
३	३
४	४
५	५
६	६

४ गृहकार्य

५ सुपरीवेक्षकबाट अवलोकनपश्चात् प्राप्त सुझाव :

प्रशिक्षार्थीको दस्तखत　　कक्षाशिक्षकको दस्तखत　　सुपरीवेक्षकको दस्तखत

आत्ममूल्याङ्क फारम

प्रशिक्षार्थी शिक्षकले कक्षामा पाठ शिक्षण गरिसकेपछि देहायका कुरामा बिचार गर्नुपर्छ । यसको अभिलेखका लागि यो आत्ममूल्याङ्कन फाराम भर्नुपर्दछ ।

प्रस्तुत पाठशिक्षणमा तपाईंका सफल र सबल पक्षहरू के-के रहे ?	किन ? कसरी थाहा पाउनुभयो ?
१	१
२	२
३	३
४	४
५	५

६	६
के-के कुराहरू त्यति सन्तोषजनक र सफल रहेनन् ?	अर्कोपटक शिक्षण गर्दा यी कुरामा कसरी परिवर्तन र सुधार ल्याउनुहुन्छ ?
१	१
२	२
३	३
४	४
५	५
६	६

कार्यविवरण फाराम

क) शिक्षण कार्यविवरण :

दिन	मिति	कक्षा	विषय	पाठ्यवस्तु	प्र. अ. बाट प्रमाणित दस्तखत
१					
२					
३					
४					
५					
६					
७					
८					
९					
१०					
११					
१२					
१३					
१४					
१५					
१६					

१७					
१८					
१९					
२०					
२१					
२२					
२३					
२४					
२५					
२६					
२७					
२८					
२९					
३०					
३१					
३२					
३३					
३४					

३५					
३६					

ख) सहकार्यकलाप / अतिरिक्त कार्यकलाप विवरण

दिन	मिति	कक्षा/कक्षाहरू	सहकार्यकलापको नाम	प्र. अ. बाट प्रमाणित / दस्तखत

ग) निर्माण र सङ्कलन गरिएका शिक्षण-सिकाइ सामग्री विवरण :

क्र.सं.	सामग्रीको नाम	निर्माण गरिएको	सङ्कलन गरिएको	प्रयोग गरिएका पाठयोजना नम्वरहरू
१				
२				

३				
४				
५				
६				
७				
८				
९				
१०				
११				
१२				
१३				
१४				
१५				

ग) सहपाठी कक्षा-शिक्षण अवलोकन विवरण :

क्र.सं.	अवलोकन मिति	शिक्षण गर्ने सहपाठीको नाम	प्रमुख सवल तथा सुधारात्मक पक्षहरू
१			
२			

३			
४			
५			
६			
७			
८			
९			
१०			
११			
१२			
१३			
१४			
१५			

ङ) शिक्षक अभिभावक / समुदायका सदस्यसँगको भेटघाट विवरण :

क्र.सं.	मिति	भेटघाट गरिएका व्यक्तिहरू	भेटघाटको विषयवस्तु	उपलब्धिसूचक
१				
२				

३					
४					
५					

सुपरीवेक्षकको दस्तखत

(निजलाई वाह्य परीक्षामा सामेल गराउन [ ]
नगराउन [ ] सिफारिस गर्दछु)
सम्पर्क शिक्षक तालिम केन्द्रका सुपरीवेक्षकको दस्तखत

सहपाठी / कक्षाअवलोकन फाराम

सहपाठी शिक्षकको नाम :
अवलोकन मिति :
कक्षा :
विषय :
पाठ्यवस्तु :

क	कक्षा व्यवस्थापन तथा कक्षा वातावरण अवलोकन	छ	छैन
१	शिक्षक विद्यार्थीबीच Co-operative वातावरण छ ।		
२	क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि उपयुक्त वातावरण तयार भयो ।		
३	शिक्षक सकारात्मक र Friendly छन् ।		
४	सबैले रमाइलो मानिरहेका छन् ।		
५	शिक्षक विद्यार्थी र विद्यार्थी-विद्यार्थीबीच सहयोगात्मक वातावरण छ ।		
ख	शिक्षक क्रियाकलाप अवलोकन		
१	सबै विद्यार्थीलाई समान ध्यान र अवसर दिईएको छ ।		
२	विद्यार्थीलाई प्रश्न गरे ।		
३	विद्यार्थीलाई आफ्ना कुरा भन्न दिए ।		
४	थप सहयोग चाहिने विद्यार्थीलाई मद्दत गरे ।		
५	विद्यार्थीलाई पनि कामको जिम्मेवारी दिए ।		
६	विद्यार्थीको क्षमताअनुसारका क्रियाकलाप गराए ।		
७	शिक्षकको भाषा तथा बोलीको गति विद्यार्थीको स्तरअनुसार थियो ।		
८	विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको नामले सम्बोधन गर्छन् ।		

९	सबै विद्यार्थीसँग Eye contact maintain गर्छन् ।		
१०	कालोपाटीमा स्पष्टसँग लेख्छन् ।		
११	हाउभाउ र अनुहारको अभिव्यक्ति उपयुक्त छ ।		
१२	एकै ठाउँमा नउभिई कक्षामा विभिन्न स्थानमा पुग्छन् ।		
ग	क्रियाकलाप सञ्चालन		
१	शिक्षकसँग शैक्षिक सामग्री छन् र प्रयोग गर्छन् ।		
२	पाठको थालनी उपयुक्त ढङ्गको रह्यो ।		
३	पाठ्यपुस्तकको प्रयोग भयो ।		
४	शिक्षकलाई विषयवस्तुको राम्रो ज्ञान छ ।		
५	क्रियाकलापमा विविधता थियो ।		
६	हतार नगरी एक क्रियाकलापबाट अर्को क्रियाकलापमा उपयुक्त गतिमा अघि बढ्ने काम भयो ।		
७	प्रश्नहरू स्पष्टसँग र एक पटकमा एउटा सोधियो ।		
८	प्रश्न समूहमा राखेपछि व्यक्ति तोकियो ।		
९	गलत उत्तर आउने, अधुरो उत्तर आउने र उत्तर नआउने अवस्थामा विशिष्ट पृष्ठपोषण दिइयो (Praising and Probing) ।		
१०	सही जवाफ सबैले सुन्नेगरी दोहोऱ्याइयो ।		
११	उपयुक्त ढङ्गले पाठ समापन गरियो		
घ	विद्यार्थी क्रियाकलाप अवलोकन		
१	विद्यार्थीले पाठप्रति रूचि राखे ।		

२	विद्यार्थीले पनि शैक्षिक सामग्री प्रयोग गर्न र कालोपाटीमा लेख्न पाए ।		
३	शिक्षकको निर्देशन ध्यान दिएर सुने ।		
४	सबै विद्यार्थी सक्रिय भएर क्रियाकलापमा जुटे ।		
५	विद्यार्थीहरूले प्रश्न सोधे, जिज्ञासा राखे ।		
६	विद्यार्थीहरू अन्य साथीहरूको कुरा सुन्छन् र प्रतिक्रिया व्यक्त गर्छन ।		
७	एकअर्कोलाई सहयोग गर्छन् ।		

सुपरीवेक्षकको दस्तखत

अवलोकनकर्ता प्रशिक्षार्थीको दस्तखत

श्री ५ को सरकार
शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय
शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर
फोन: ६-६३०७६६, ६-६३४३३९, ६-६३३०८६
फ्याक्स: ६-६३१४८६
Email: nced@ntc.net.np